Performance art je umělecké dílo vytvořené prostřednictvím akce provedené samotným umělcem nebo diváky/účastníky. Může být provedeno a představeno veřejnosti živě, prostřednictvím dokumentace, spontánně nebo písemně. V kontextu výtvarného umění je tradičně interdisciplinární.

„*Umělecká akce*" se v průběhu let vyvinula v samostatný žánr, ve kterém je umění prezentováno živě. Akční umění mělo důležitou a zásadní roli v avantgardním umění 20. století.

Zahrnuje čtyři základní prvky:

čas,

prostor,

tělo a přítomnost umělce

vztah mezi tvůrcem a veřejností.

Cílem umění akce je vyvolat reakci, někdy s podporou improvizace a smyslu pro estetiku. Témata jsou běžně spojena se životními zkušenostmi samotného umělce nebo s potřebou výpovědi nebo sociální kritiky a s duchem transformace.

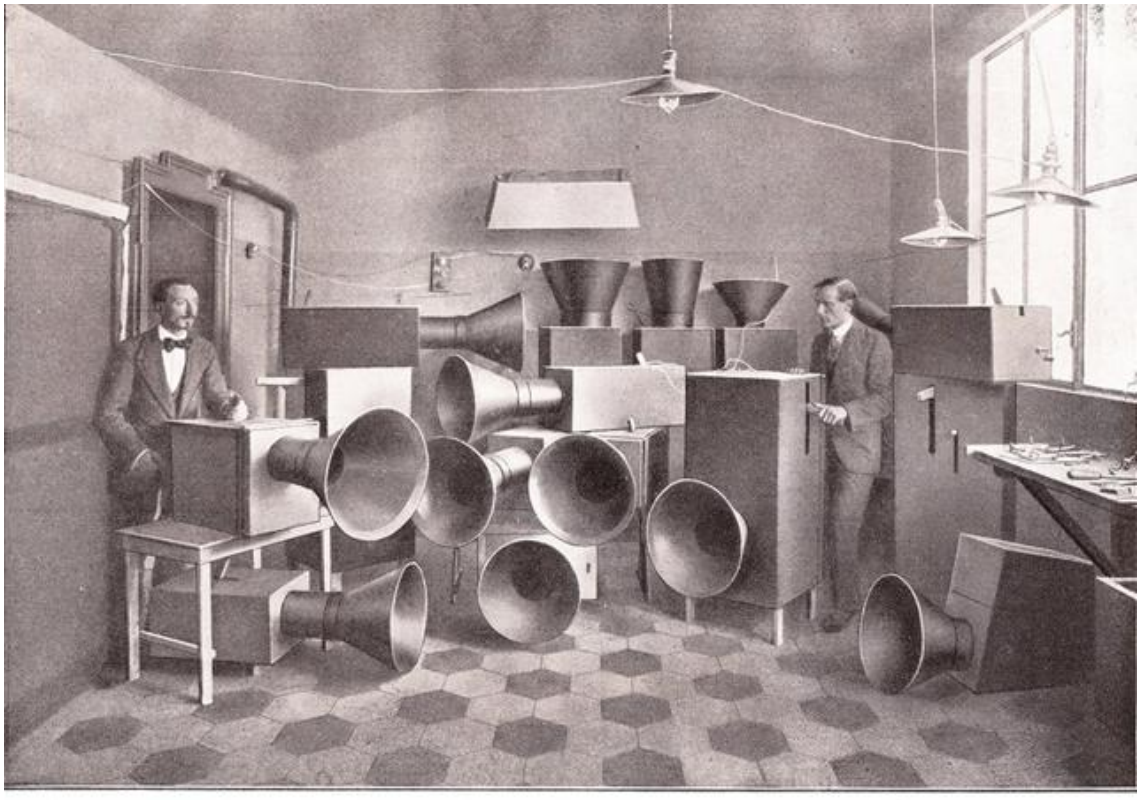
Termín „performance art" a „performance" se široce používal v 70. letech, přestože historie performance ve výtvarném umění sahá až do futuristických produkcí a kabaretů z 10. let.

Mezi hlavní průkopníky performativního umění patří Carolee Schneemann, Marina Abramović, Ana Mendieta, Chris Burden, Hermann Nitsch, Joseph Beuys, Nam June Paik, Yves Klein a Vito Acconci. Mezi hlavní exponenty v poslední době patří Tania Bruguera, Abel Azcona, Regina José Galindo, Tehching Hsieh, Marta Minujín a Petr Pavlensky .

Futurismus poprvé v dějinách proměnil umělce v umělce ve veřejném prostoru. Tvůrce se změnil ve vynálezce, inovátora a vizionáře.

„My, futuristé, jsme všichni vřele milovali hudbu slavných skladatelů. Beethoven a Wagner po řadu let dojímali naše srdce. Avšak nyní jsme jimi nasyceni a máme mnohem vetší potěšení z ideální kombinace hluku tramvají, spalovacích motorů, automobilů a rušných davů, než z opětovného poslechu děl jako jsou například Eroica nebo Pastorální.“

Luigi Russolo, 1913.

Luigi Russolo (1913 vydal manifest „Umění hluku“) a společně s Ugo Piatti vyrobili 19 hlukových nástrojů a nazvali je Intonarumori.

Hudební kompozici vnímali futuristé jako náhodnou koláž a montáž. Bylo jim vytýkáno, že nepracují se zvuky kreativně, ale čistě mimeticky, (pouhé napodobování a zrcadlení).

Futurismus je umělecké hnutí, které vzniklo v roce 1909 v Itálii. Rozvíjelo se zejména v letech 1909–1916. Futuristé vytvořili nespočet manifestů, poezie, návrhů architektury, soch, ale i rozhlasových imaginací a představení.

Například 1. srpna 1910 shodili z věže benátské Campanilly přes 800 tisíc manifestů futurismu. Tato akce je pro futuristy charakteristická, neboť aktivně seznamovali širokou veřejnost se svými myšlenkami. Vůdčí osobností, která je považována za zakladatele futurismu, byl italský malíř Fillipo Tommaso Marinetti (1876–1942)

Mimo jiné byl průkopníkem radiartu. Jeho radiofonické vize, byly koncipovány na principu náhodných koláží.

„*Synthéses radiophoniques*" (1939) sestávaly z:

11 sekund vojenského pochodu v Římě

11 sekund tanga v Santosu

11 sekund japonské duchovní hudby hrané v Tokiu

11 sekund vtipných selských tanců z krajiny u města Varese

11 sekund boxerského zápasu v New Yorku

11 sekund zvuků ulice v Miláně

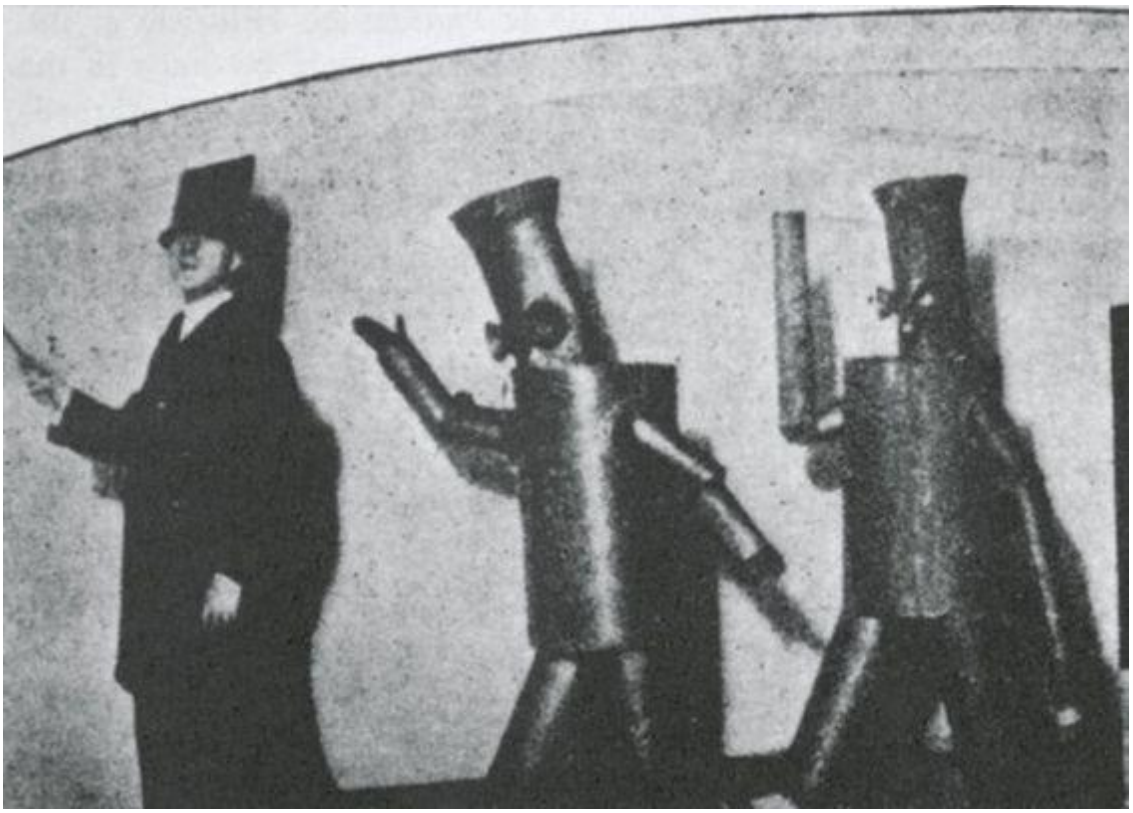
11 sekund neapolské romance zpívané v hotelu Copacabana v Rio de Janeiru

F. T. Marinetti spolu se svými kolegy tvořili umění pro masy, nikoliv pro odborníky a galeristy, které odmítali. Typickým místem pro konání jejich „Serate" (Večírky) byla varietní divadla. Večírky byly hlavním prostředkem, kterým futuristé konfrontovali veřejnost se svým uměním. Na nich

mohli zažít i okamžitou odezvu. Představení začínalo futuristickou hudbou, přechodem ke čtení futuristické poezie, prezentacím jejich umění a sochařství na jevišti a vášnivým čtením futuristických manifestů. Jak Marinetti doufal, program měl vyprovokovat vášně.

Fascinace stroji a jejich estetikou byla u futuristů známou, ne však ojedinělou. (Připomínám pozdější aktivity ruského avantgardního režiséra Vsevoloda Meyerholda, nebo meziválečného Bauhausu.).

V roce 1924 vytvořil pro představení „Anihccam del 3000" (Stroj roku 3000, s názvem psaným pozpátku), italský futurista Fortunato Depero kostýmy dvou lokomotiv. Jednalo se o balet oscilující mezi magickou hravostí a groteskním humorem. Na snímku dole je posunovač, který praporkem navádí lokomotivy na scénu.

Jestliže počátky futurismus lze datovat ještě před válkou, pak dadaismus bezprostředně reagoval na hrůzy 1. světové války. Řada členů válkou prošla, mnozí zažili otřesné věci a došli k názoru, že pouze totální anarchie musí nahradit oficiální umění. Ignorovali estetiku, proti které stavěli nesmysl a nerozum.

Literární kavárna Kabaret Voltaire na Spiegelgasse 1 v Curychu se stal scénou pacifisticky smýšlejících umělců.

V roce 1916 zde přednesl Hugo Ball svou báseň Karawane. Nesmyslný text, kostým a způsob přednesu lze považovat za jednu z prvních performancí.

„Nechci slova, která vymysleli ostatní. Všechna slova jsou vynálezem ostatních. Já chci vlastní, vlastní rytmus a vlastní souhlásky a samohlásky také, tvořící rytmus a celý můj. Pokud je tato pulzace sedm yard dlouhá, chci pro ni slova, která jsou sedm yard dlouhá,“

píše Hugo Ball ve svém Manifestu Dada (1916).

KARAWANE

jolifanto bambla ô falli bambla
grossiga m'pfa habla horem
égiga goramen
higo bloiko russula huju
hollaka hollala
anlogo bung
blago bung
blago bung
bosso fataka
ü üü ü
schampa wulla wussa ólobo
hej tatta gôrem
eschige zunbada
wulubu ssubudu uluw ssubudu
tumba ba- umf
kusagauma
ba - umf

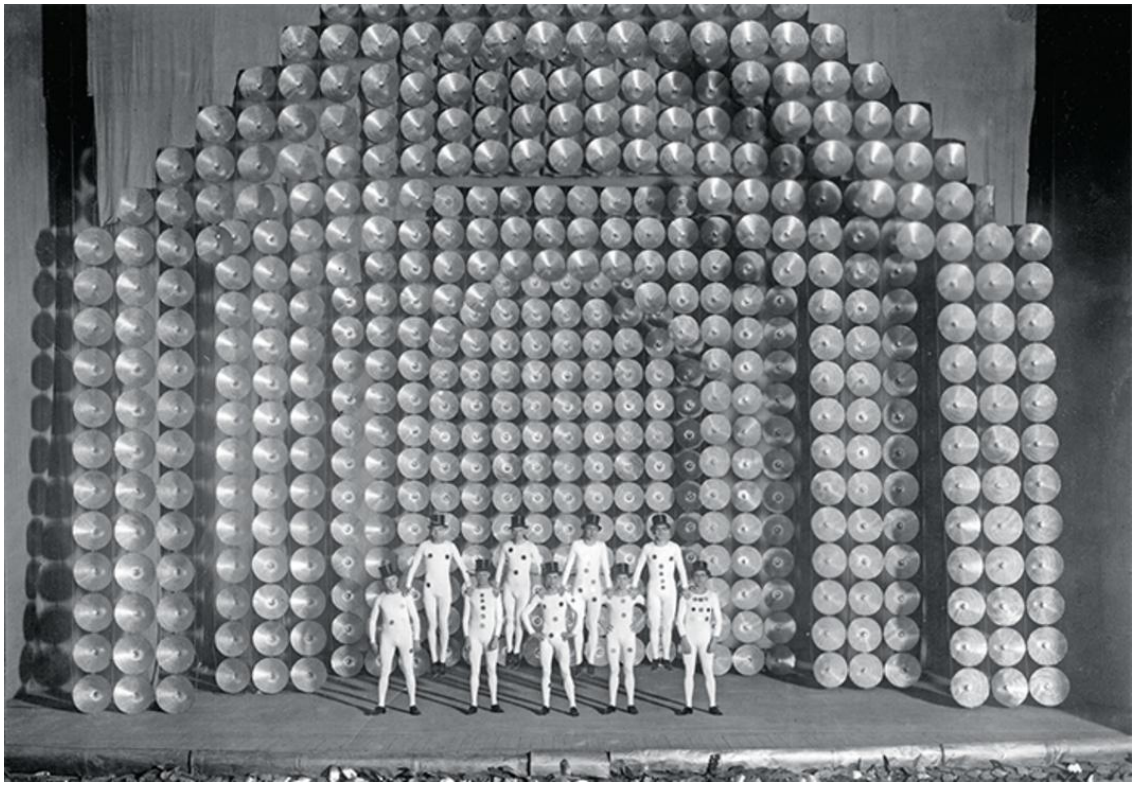
Z Curychu se dadaistické centrum přesunulo v roce 1920 do Paříže. V Americe a v Německu vznikla nezávislá centra. V roce 1924 dadaismus plynule přešel v surrealismus.

Představení Tristana Tzary *„Le Cœur à gaz*" (Srdce na plyn) v kostýmech od Sonie Delaunayové v pařížské galerii Montaigne, 1921. Parodie na klasické drama s celou řadou hudebních a baletních čísel. Bylo to asi nejznámější dílo, které plně odpovídalo dadaistickému postoji vůči oficiálnímu umění té doby. V roce 1923 Tzara představil svou druhou hru „Vousaté srdce" V rámci představení byl oficiálně zveřejněn i stejnojmenný manifest. Ten způsobil v avantgardním hnutí rozkol. Část umělců založila umělecký směr surrealismus.

Francis Picabia (1879 – 1953) si prošel post-impresionistickými, kubistickými i fauvistickými počátky. V roce 1915 založil v New Yorku dadaistickou pobočku, ale v roce 1918 se připojil k dadaistické skupině v Curychu.

Dadaismus byl již za svým zenitem, když Francis Picabia uvedl svůj balet Relâche (vtipný název, kterým se ve francouzštině označují na plakátech zrušená představení, nebo zavřená divadla akce). Vedle tanečníků se na scéně objevují podivné postavičky hasiče a tanečníka na invalidním vozíku. Podstatnější bylo, že Picabia pověřil filmaře Reného Claira, aby vytvořil film *Entr'acte* (Mezihra), ve kterém vystupovali dadaisté jako herci a zpochybňovali monotónní život obdivující nudné konvence.

Francis Picabia a Erik Satie (hudba), *Relâche*, Théâtre des Champs-Élysées, Paris, premiéra 4. prosince 1924.

Věhlasná umělecká škola Bauhaus, založena těsně po 1. světové válce ve Výmaru jako avantgardní protiváha všem tehdejším uměleckým školám, upřednostňovala kromě studia architektury a uměleckých řemesel i design kostýmů a divadelní experimenty. Představení probíhala jak v prostorách školy, tak mimo ně, často v kontextu kostýmových večírků a jiných slavností. Vedoucím Divadelního ateliéru byl Oskar Schlemmer (1888 – 1943). Ve velmi pokrokové škole byl kolegy uznáván jako velmi progresivní pedagog. Jeho novátorství spočívalo v pojímání lidského těla jako nového uměleckého média. Osvobození od tradice divadla viděl v baletu a pantomimě. Choreografie, kostým a tanečník jako umění v prostoru. Je spoluautorem *„Triadisches Ballett"* balet spojený myšlenkou trojice – 3 tanečníci (dva muži a žena) ve třech dějstvích tančí 12 tanců v celkem 18 kostýmech.

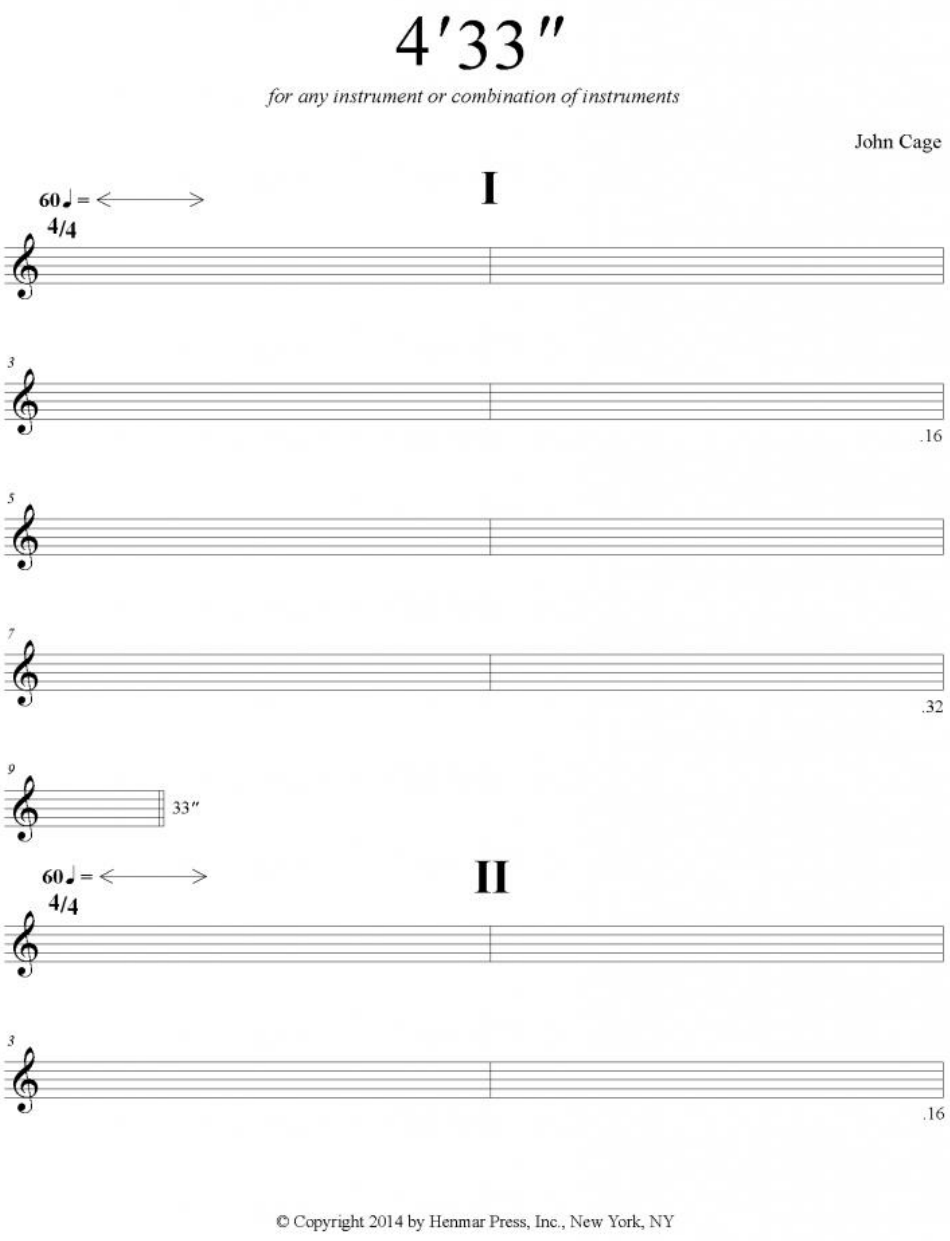

Kostýmy (návrh O. Schlemmera) pro Triadisches Ballet (Stuttgart, 1922).

V roce 1933 byla založena Black Mountain College v Asheville v Severní Karolíně. Od počátku měla tato umělecká experimentální instituce ambice stát se líhní avantgardních umělců. Mnoho pedagogů z Bauhausu opustilo Evropu před fašismem a odešlo do USA, a mnoho z nich se usadilo v Black Mountain. (Walter Gropius, Josef Albers, a další). Podle nehierarchické metodiky byli pedagogové dáni na úroveň studentů. Škola fungovala pouhých 24 let, ale řada absolventů tvořila americkou uměleckou avantgardu 60. let. Robert Rauchenberg, Cy Twombly. Architekt Buckminster Fuller zde se žáky vztyčil první geodetickou kupoli, učil zde Willem de Kooning i Arthur Penn. Tanečník Merce Cunningham a John Cage zde v roce 1948 uvedli surrealistickou hru *„The Ruse of Medusa*" (Lest Medúzy) od francouzského skladatele Erika Satieho, která na jednu noc spojila taneční, divadelní, hudební a výtvarné umění.

Celou akci zorganizoval a hrou na piano hru doprovázel John Cage (1912 – 1992). Americký tvůrce experimentální hudby a audiovizuálních představení. V roce 1952 byla premiéra jeho nejznámější skladby „4´33´´", (chybně označovaná jako Čtyři a půl minuty ticha). Cage během ní v pravidelných intervalech otevíral a zavíral víko klavíru.

Cageovo revoluční dílo posouvá hranice lidského chápání hudby a v širším smyslu hudby jako performančního umění. Přesunutím pozornosti vědomé mysli od vnějšího hluku je člověk nucen naslouchat hluku přicházejícímu z jeho nitra.

Cageovu neobvyklou interpretaci hudby lze připsat vlivu, který pochází od indické učitelky hudby Gity Sarabhai: „Smyslem hudby je utišit a střízlivě ovládnout mysl a učinit ji náchylnou k božským vlivům.“

John Cage *„Prepared piano“ (kolem roku 1938)*

Gutai bylo první radikální poválečné umělecké seskupení v Japonsku. Založeno v roce 1954 malíři Jiro Yoshiharou a Shozo Shimamotem. Hnutí odmítalo tradiční umělecké styly a preferovalo performativní bezprostřednost. Členové s oblibou pracovali v multimediálním prostředí, zdůrazňovali originalitu mezi tělem a hmotou, časem a prostorem.

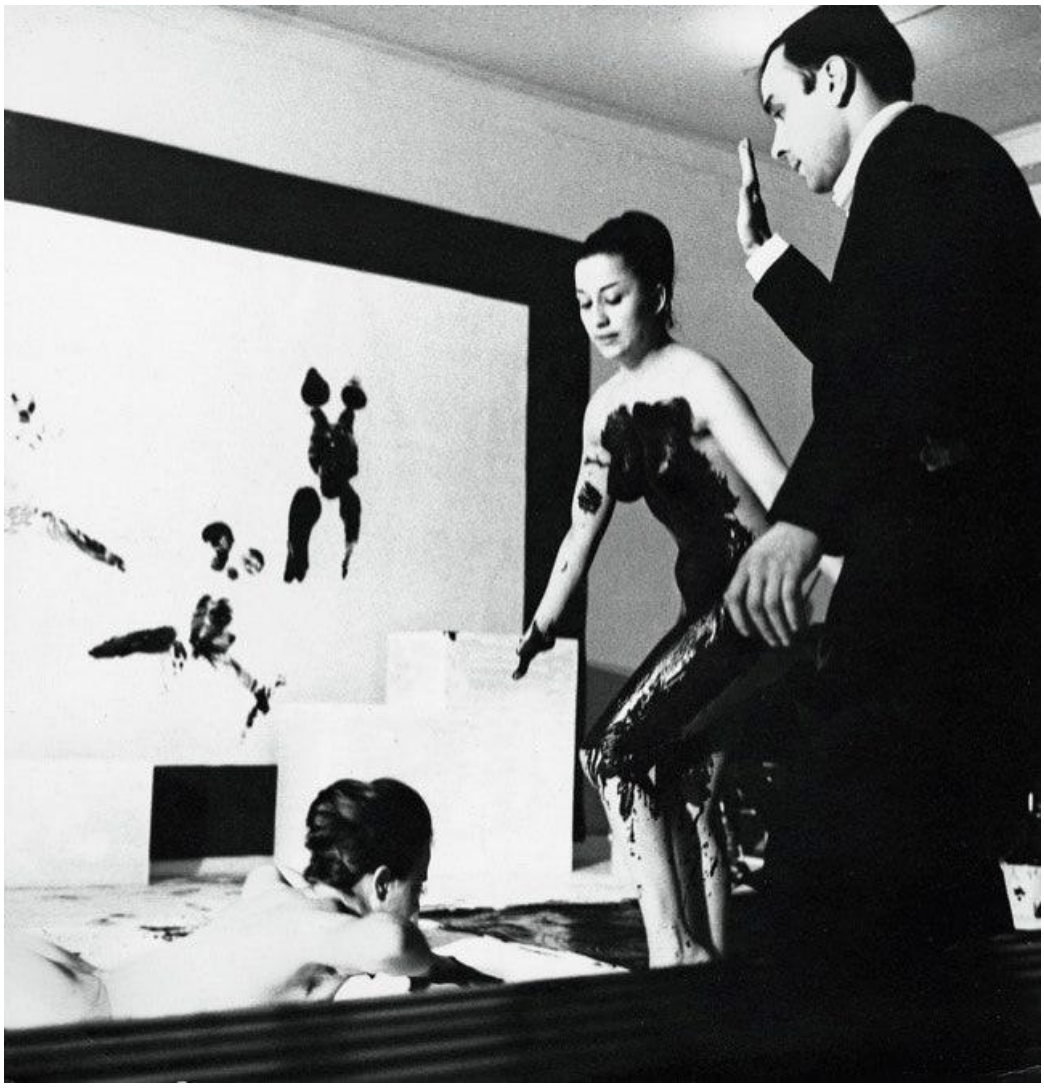
Jiro Yoshihara čerpal inspiraci z dětského umění, zenové kaligrafie a akčního malíře Jacksona Pollocka. Saburo Murakami protrhl papír svým tělem, Atsuko Tanaka vytvářela šaty z blikajících zářivek, Shozo Shimam střílel barvy z děla a házel láhve barev z velké výšky na plátna. Kazuo Shiraga „malíř nohou", zápasil s cementem, štěrkem, hlínou, sádrou, oblázky a větvičkami v tom, čemu říkal „Vyzývavé bláto"

Kazuo Shigara *„Challenging Mud"*, (1955). Svíjení se a zápasení v hromadě bláta na první výstavě hnutí Gutai v hale Ohara Kaikan v Tokiu.

„Anthropométries“ (1960) Yvese Kleina (1928 – 1962) znamenaly stejný skok v umění, jako dripping (technika malby) Jacksona Pollocka v roce 1947.

Showman a provokující umělec Klein je považován za jednoho z nejdůležitějších umělců druhé poloviny XX. století. Odmítal tradiční malbu olejovými barvami, a proto nechal nahé modelky, natřené jeho originální modří IKB, otisknout svá těla na rozprostřená plátna. Dirigoval celý proces malby „živými štětci“, ale aktivně do něj nezasahoval. Revolučnost spočívala v tom, že malíř nebyl v obraze přítomen fyzicky, nýbrž duchovně.

Poprvé Yves Klein použil jako „živý štětce" modelku Elena Palumbo - Mosca ve svém ateliéru v Paříži 27. února 1960. Téhož roku předvedl celou řadu těchto představení za přítomnosti diváků a s hudebním doprovodem.

Klein rozbil samotnou definici malby, radikalizoval přetrvávající uměleckohistorický motiv aktu a položil koncepční základy, které pokračují v umění performance až do současnosti.

Otiskem lidského těla přímo na plátno vytvořil vrcholné obrazové dílo - co nejpříměji představující jeho předmět.

Navíc při používání svých modelů jako antropomorfních štětců odstranil z hotového plátna jakýkoli smysl pro malířské gesto. Ve své *antropometrii* si přivlastnil nahé tělo, (motiv, který po staletí pracoval s idealizovanou smyslností), natřel ho modrou barvou a nechal ho otisknout na obrazovou plochu s nestydatou bezprostředností a radikální intimitou. Po staletí byl akt zkouškou malířských a kreslířských dovedností, ale v případě Kleinových „živých štětců" je výsledku dosaženo s do očí bijící jednoduchostí.

Yves Klein
1960

Environment a Happening, dva nové pojmy ve výtvarném umění. Oba jsou na přelomu 50. a 60. let spojeny se jménem amerického umělce Allana Kaprowa (1927 – 2006).

V roce 1958 publikoval Kaprow esej *„Dědictví Jacksona Pollocka "*. Zde poprvé zazněl požadavek na „konkrétní umění" vyrobené z každodenních materiálů, jako jsou *„barva, židle, jídlo, elektrická a neonová světla, kouř, voda, staré ponožky, pes, filmy"*. V tomto textu poprvé zaznělo slovo happening. Kaprow své akce neprováděl podle pevného scénáře. Podle něj to byly události, které se prostě staly. Neexistoval žádný strukturovaný začátek, střed nebo konec a neexistoval žádný rozdíl ani hierarchie mezi umělcem a divákem. Byla to divácká reakce, která rozhodla o uměleckém díle, díky čemuž se každý happening stal jedinečným zážitkem, který nelze replikovat. Jeden z prvních happeningů Allana Kaprowa „18 Happenings in 6 Parts, Reuben Gallery, New York, 4. - 10. října 1959.

Skupina Fluxus

Mezinárodní hnutí vzniklé v New Yorku v 60. letech minulého století. Neodadaistické aktivity navazující na dílo Marcela Duchampa. Členové hnutí, (malíři, hudebníci, designéři) odmítali tradiční umělecké výstupy, (obraz vystavený v galerii). Důležitější je názor a postoj.

Phil Corner – Klavírní aktivity (1962) – viz. foto

Americký skladatel, hudebník, vizuální umělec vyvolal jeden z největších skandálů během čtyřdenního evropského turné skupiny Fluxus. Spolu s dalšími členy, (George Maciunas, Dick Higgins, Ben Patterson, Alison Knowles, Wolf Vostell a Emmett Williams) během představení rozřezali klavír a jednotlivé kusy vydražili v akci.

